

Братута О.Г.,
кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економіки промисловості
та організації виробництва,
Український хіміко-технологічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ЯВИЩА «СТРАТЕГІЧНИЙ АЛЬЯНС» ЯК ВИДОВОЇ ФОРМИ ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Братута О.Г. Дослідження поняття явища «стратегічний альянс» як видої форми об'єднання підприємств. Світовий досвід господарювання свідчить про виникнення нових, осучаснення наявних і відповідне значне розширення переліку типів і видових форм організаційних структур підприємництва, використання яких дає можливість підприємствам із різним складом конкурентних переваг забезпечити необхідний рівень їхньої конкурентоспроможності. На жаль, зазначений емпіричний матеріал не опрацьований належним чином у теоретичному аспекті. Відповідні умовисновки стосуються і такої мікроекономічної системи, як стратегічний альянс. Поняття цього явища перебуває у відношенні підпорядкування до поняття такого типу мікроекономічної системи, як «об'єднання підприємств». Стратегічний альянс – це окрема видова форма об'єднання підприємств, яка створена групою транснаціональних корпорацій для координації їхньої господарської діяльності щодо співробітництва у створенні глобальних базисних піонерних інновацій як засобу забезпечення процесу економічного розвитку кожного із цих міжнародних підприємств.

Ключові слова: дослідження, поняття явища, тип мікроекономічної системи, дефініція, об'єднання підприємств, видова форма явища, стратегічний альянс.

Братута А.Г. Исследование понятия явления «стратегический альянс» как видовой формы объединения предприятий. Мировой опыт хозяйствования свидетельствует о появлении новых и о наполнении современным содержанием уже существующих и соответственно значительном расширении перечня типов и видовых форм организационных структур предпринимательства, использование которых дает возможность предприятиям с различным набором конкурентных преимуществ обеспечить им необходимый уровень конкурентоспособности. К сожалению, этот эмпирический материал не обработан соответствующим образом в теоретическом аспекте. Сделанные умозаключения касаются и такой микроэкономической системы, как холдинговое объединение предприятий. Понятие этого явления находится в отношении соподчинения к понятию такого типа микроэкономической системы, как «объединение предприятий». Стратегический альянс – это отдельная видовая форма объединения предприятий, которая сформирована группой транснациональных корпораций с целью координации их хозяйственной деятельности для сотрудничества в сфере создания глобальных базисных пионерных инноваций как способа обеспечения процесса экономического роста каждого из этих международных предприятий.

Ключевые слова: исследование, понятие явления, тип микроэкономической системы, дефиниция, объединение предприятий, видовая форма явления, стратегический альянс.

Bratuta O.G. Research concept of the phenomenon «strategic alliance» as individual forms of uniting of enterprises. Worldwide management experience witnesses of the emergence of new, modernization of already existing ones and relevant significant expansion of the list of types and forms of organizational structures of entrepreneurship, the use of which enables enterprises with different competitive advantages to provide for the necessary level of their competitiveness. Unfortunately, theoretical aspect does not adequately address the mentioned empirical data. The relevant conclusions also apply to a microeconomic system such as strategic alliance. The concept of this phenomenon is in subordination to the concept of microeconomic system called «uniting of enterprises». The strategic alliance is a separate form of the uniting of enterprises set up by a group of multinational corporations in order to coordinate their economic activity regarding cooperation for creating global pioneering innovations as a means of ensuring economic development of each of these international enterprises.

Key words: research, concept of phenomenon, type of microeconomic system, definition, uniting of enterprises, specific form of the phenomenon, strategic alliance.

Постановка проблеми. Для сучасного історичного етапу еволюції економічної сфери буття притаманне домінування двох інститутів: підприємницького типу ведення господарської діяльності та конкуренції, що набула своєї глобальної форми – гіперконкуренції. За таких обставин суб'єкти господарювання для

забезпечення можливості реалізувати власний економічний інтерес, а також неперервний тип свого життєвого циклу поряд із цінними та нецінними засобами ведення конкурентної боротьби застосовують ще й такий їх вид, як організаційні. Світовий досвід господарювання свідчить про виникнення нових, осу-

часнення наявних і відповідне значне розширення переліку типів і видових форм організаційних структур підприємництва, використання яких дає можливість підприємствам із різним складом конкурентних переваг забезпечити необхідний рівень їхньої конкурентоспроможності. На жаль, зазначений емпіричний матеріал не опрацьований належним чином у теоретичному аспекті. Проведений теоретичний аналіз сучасних напрацювань у галузі економічної науки дав можливість виділити три концепції, у яких досліджується зазначена проблема, зокрема: інтегрованих корпоративних структур, інтегрованих підприємницьких структур, об'єднань підприємств. Слід відзначити, що внаслідок методологічної неповноти проведених досліджень, низки онтологічних хиб і логічних помилок розробникам кожної зі згаданих концепцій не вдалося вирішити зазначену проблему, а тому відповідна сукупність знань не набула форми розвинутої теорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У кожній із вищезгаданих концепцій вирішувалася одна проблема – визначення загального поняття абстрактного явища, обсяг якого мав би охопити все різноманіття одиничних понять сучасних конкретних форм організаційних структур підприємництва. При цьому результати досліджень зводилися, головним чином, до пошуку сутнісної істотної ознаки поняття абстрактного явища, що виконує логічну функцію «координатії (взаємного розташування)». У першій із переліку зазначених концепцій відіграла роль категорія «корпоративні структури», у другій – «підприємницькі структури», а в третій – «об'єднання підприємств». Хоча представлені категорії й виконали зазначену логічну функцію, розробникам цих концепцій так і не вдалося вирішити проблему розкриття змісту та сутності явищ, що досліджуються. Відповідні категорії трансформувалися лише до рівня термінів. Для вирішення проблеми необхідно було б визначити такі засадні істотні ознаки явища, що здатні виконувати такі логічні функції, як «субординація» (підпорядкування) й «акумуляція» (включення у ціле). Тому у відповідних концепціях спостерігається відсутність тотожності між істотними ознаками родового поняття абстрактного явища та загальними ознаками одиничних понять конкретних явищ. Тобто на компілятивній основі відбулося включення останніх до обсягу першого поняття. Як наслідок, результати дослідження завершилися на рівні формулювання дефініцій загального поняття явища й одиничних понять його видових форм, а також їх групування, що було зроблено на аксіоматичній, а не логічній методологічній основі. У тому числі відповідні умовисновки стосуються і такої мікроекономічної системи, як стратегічний альянс, що введена як видова форма до обсягу загального поняття абстрактного явища до всіх згаданих концепцій.

Щодо такого явища, як стратегічний альянс, дослідження, головним чином, завершені в межах кожної зі згаданих концепцій на рівні емпіричного результату. Останнє знайшло відображення у його ідентифікації через розкриття змісту відповідного терміну, а також описі історичного досвіду застосування цієї видової форми мікроекономічної системи в господарській практиці. Дослідження на теоретичному рівні, що відповідають нормативним методологічним вимогам (вивчення явища як «предмету», «процесу», «у відно-

синах із зовнішнім середовищем»), не були проведені розробниками жодної з відповідних концепцій. Вирішення цього питання й є нагальним.

Формулювання цілей статті. З урахуванням наявності вище зазначеної проблеми, а також оцінки результатів отриманих раніше іншими науковцями, цілі статті сформульовані автором так: 1) провести аналіз змісту дефініції поняття явища «стратегічний альянс», визначеного у відповідних концепціях; 2) визначити зміст поняття конкретного явища «стратегічний альянс»; 3) сформулювати дефініцію поняття явища «стратегічний альянс». Під час вирішення зазначених цілей автором використано такі методологічні засоби проведення теоретичного дослідження: порівняльного аналізу, категоріального аналізу, системного аналізу, сходження від абстрактного до конкретного й узагальнення.

Виклад основного матеріалу. У концепції інтегрованих корпоративних структур можна зустріти два варіанти дефініції поняття «стратегічний альянс»: 1) «форма інтеграції ресурсів партнерів, за якої вони для захоплення і розширення ринків мають урахувати взаємні інтереси і розподіляти ризики для досягнення спільних стратегічних цілей» [1, с. 70]; 2) «... домовленість незалежних фірм щодо досягнення визначеної комерційної цілі для отримання синергетичного ефекту та розвитку взаємодоповнюючих ресурсних потенціалів компаній» [2, с. 336]. Слід констатувати, що ці варіанти дефініції явища розрізняються як стилістично, так і змістовно. Якщо для першого варіанту притаманна наявність певного логічного зв'язку між ім'ям поняття та змістом його визначення, то в альтернативному цей зв'язок навіть не простежується.

Щодо першого варіанту дефініції стратегічного альянсу основні зауваження стосуються визначення:

1) загальної ознаки цього явища як «форми інтеграції ресурсів партнерів». Є принципове протиріччя між буттєвою природою цієї ознаки та явищем, яке вона ідентифікує. Зокрема, інтеграція – це процес, тоді як стратегічний альянс – організаційна структура, тобто об'єкт, а отже, останнє не може бути видовою формою першого. Крім того, не зрозуміло, які власні ресурси члени альянсу повинні інтегрувати. Отже, можна зробити висновок, що загальна ознака визначена хибно;

2) основної істотної ознаки стратегічного альянсу, яка полягає у наявності у його членів спільних стратегічних цілей щодо захоплення та розширення ринків. Слід відзначити, що відповідні цілі визначаються та реалізуються у межах будь-якої з розглянутих вище економічних (господарських) структур у процесі їхньої діяльності. Таким чином, представлена істотна ознака не здатна ідентифікувати стратегічний альянс як окреме явище.

Щодо другого варіанту дефініції стратегічного альянсу основні зауваження стосуються визначення:

1) загальної ознаки цього явища, яка взагалі відсутня. Наслідком цієї ситуації є те, що не можна зрозуміти логічний зв'язок між поняттями «стратегічний альянс» й «інтегровані корпоративні структури»;

2) основних істотних ознак. Перша з них стосується причини виникнення стратегічного альянсу – внаслідок «домовленості незалежних фірм». Поняття «домовленість» не є загальноповживаним і загальноприйнятним у науковій економічній термінології, а тому було б необхідно спочатку, дотримуючись нор-

мативних методологічних вимог щодо проведення наукового дослідження, розкрити його онтологічний зміст – як предмету, процесу, відносин із зовнішнім середовищем. Друга істотна ознака стосується «досягнення визначеної комерційної цілі», заради якої створюється альянс, але зазначений вид господарських цілей притаманний будь-якому суб'єкту господарювання. Крім того, незрозумілий причинно-наслідковий зв'язок між досягненням зазначеної цілі й отриманим «синергетичним ефектом» і «розвитком взаємодоповнюючих ресурсних потенціалів компаній», що домовляються про створення стратегічного альянсу. Представлені істотні ознаки як окремо кожна з них, так і в сукупності не дають можливості ідентифікувати стратегічний альянс як самостійне економічне явище.

На підставі аналізу обох варіантів дефініцій стратегічного альянсу можна зробити висновок, що автори не зуміли розкрити зміст поняття відповідного явища та на формальних підставах включили його до складу видових форм інтегрованих корпоративних структур.

У концепції інтегрованих підприємницьких структур можна зустріти чотири варіанти дефініції поняття «стратегічний альянс», зокрема: 1) «...співробітництво двох або більшої кількості організацій, у процесі якого його учасники використовують сильні сторони для досягнення спільних стратегічних цілей» [3, с. 59]; 2) «...аналог синдикату у фінансовій галузі (інвестиційній, банківській, страховій)» [4, с. 119]; 3) «...угода щодо кооперації двох або більшої кількості підприємств для досягнення певних комерційних цілей, отримання стратегічного ефекту завдяки об'єднанню та взаємодоповненню стратегічних ресурсів компаній» [5, с. 163]; 4) «союзи цього виду розповсюджені серед усіх типів компаній, але особливо серед великих фірм, які прагнуть забезпечити собі конкурентні переваги в глобальному масштабі» [6, с. 770]. Таке різноманіття визначень можна пояснити відсутністю серед авторів єдиної позиції щодо виявлення та виокремлення основних як загальних, так й істотних ознак цієї організаційної структури.

Як загальну ознаку поняття «стратегічний альянс» визначено у порядку варіантів дефініції, що ця організаційна структура являє собою:

1) окрему форму «співробітництва двох або більшої кількості організацій. Такий вибір загальної ознаки є хибним, бо не відповідає природі стратегічного альянсу як економічного явища. Співробітництво, як і альтернативна щодо нього конкуренція, є формами процесу взаємодії господарюючих суб'єктів, тоді як стратегічний альянс належить до видових форм організаційних структур. Отже, відповідна ознака має стосуватися певного класу цих структур, поняття про який має бути загальним щодо одиничного поняття «стратегічний альянс»;

2) «аналог синдикату». На підставі цього положення поняття «синдикат» та «стратегічний альянс» слід кваліфікувати як тотожні, що не відповідає економічній природі цих мікроекономічних систем. Отже, невірно визначена загальна ознака;

3) окрему форму «угоди щодо кооперації» певної кількості підприємств. Але кооперування як окрема форма процесу організації суспільного виробництва передбачає встановлення економічних відносин між технологічно спорідненими підприємствами щодо виготовлення кінцевої продукції. При цьому перед-

бачається укладання не однієї угоди, що юридично неможливо, а низки угод між окремими підприємствами в межах відповідного технологічного ланцюжка виготовлення кінцевої продукції. Необхідність в утворенні організаційної структури, функціонування якої передбачає відповідний тип господарського механізму, що забезпечує координацію діяльності кооперованих підприємств, не виникає, тому що ці відносини ефективно регулюються ринковим механізмом. Отже, і цей варіант визначення загальної ознаки стратегічного альянсу доводиться визнати хибним;

4) окрему форму «союзу», тобто об'єднання підприємств. Із цього приводу слід зазначити, що наведене положення суперечить визначенню стратегічного альянсу як видової форми інтегрованих підприємницьких структур, тому що зазначена організаційна структура підприємництва належить до систем сумативного типу, а інтегрована структура – до цілісного типу. Отже, цей варіант визначення поняття «стратегічний альянс» необхідно вважати суперечливим і недостатньо обґрунтованим.

Що стосується визначених істотних ознак, то слід надати перевагу четвертому варіанту дефініції поняття «стратегічний альянс» над попередніми, для яких характерні нечіткість і загальність, що не дає змоги виокремити це явище як самостійне. З останнього варіанту визначення істотних ознак видно, що: учасниками стратегічного альянсу є не всі підприємства великого розміру, а лише ті, які належать до класу міжнародних підприємств; завдяки використанню цієї організаційної структури кожний з її учасників може забезпечувати необхідний або бажаний рівень власних конкурентних переваг. Отже, стратегічний альянс має ознаки підприємницької організаційної структури, але не має ознак інтегрованої, тому що належить до економічних систем сумативного типу.

На підставі зазначеного вище можна зробити висновки, що авторами було: 1) взагалі не розкрито або розкрито лише частково і суперечливо зміст поняття «стратегічний альянс» як окремого економічного явища мікрорівня; 2) необґрунтовано включено відповідну організаційну структуру до класифікації інтегрованих підприємницьких структур.

У концепції об'єднань підприємств, на відміну від попередньо розглянутих, стосовно дефініції поняття «стратегічний альянс» між її розробниками немає відмінностей, зокрема сутність поняття цього явища тлумачиться як «...угода про кооперацію двох або більше незалежних фірм для досягнення певної комерційної мети, для отримання синергії об'єднаних взаємодоповнюючих стратегічних ресурсів компаній» [7, с. 191]. Порівняльний аналіз цієї дефініції з відповідними визначеннями цього явища у двох альтернативних концепціях дає підстави стверджувати, що дефініція понять «стратегічний альянс», яка представлена у концепції об'єднань підприємств, була запозичена з концепції інтегрованих підприємницьких структур (третій варіант дефініції). Поряд із цим наявна відмінність, яка стосується змісту основної загальної ознаки поняття явища, згідно з якою стратегічний альянс тлумачиться як окрема видова форма об'єднання підприємств, а не інтегрованих підприємницьких структур. Необхідно відзначити, що ця відмінність має сутнісне значення, тому що вказує на приналежність відповідної форми до систем

сумативного типу, а отже, на відміну від альтернативної концепції у зазначеному варіанті дефініції забезпечено логічний зв'язок підпорядкування між загальним й одиничним поняттями. Зазначене положення вже є необхідною підставою для включення стратегічного альянсу до класифікації об'єднань підприємств.

Стосовно істотних ознак поняття «стратегічний альянс» необхідно зазначити, що автори концепції об'єднань підприємств допустили аналогічні онтологічні хиби, як і їхні опоненти. Зокрема, відповідні істотні ознаки свідчать про те, що стратегічний альянс не має ознак організаційної структури, а отже, не може належати до обсягу поняття «об'єднання підприємств». Ця суперечність між загальною й істотними ознаками в дефініції поняття відповідного явища є свідченням того, що авторам не вдалося повною мірою розкрити його зміст, а також що у них не було достатніх підстав для обґрунтування включення цієї організаційної структури до класифікації об'єднань підприємств.

Як видно з результатів аналізу дефініції поняття «стратегічний альянс», представленого у трьох альтернативних концепціях сучасних господарюючих організаційних структур, відповідне явище є загальноновизнаним фактом економічної дійсності й водночас незавершеною в теоретичному плані науковою гіпотезою економічної науки. Дискусійний характер сукупності її окремих положень зумовлений не тільки і не стільки тим, що стратегічні альянси є порівняно новим явищем економічної сфери буття, а скоріше недостатнім фокусуванням наукових досліджень на онтологічній проблематиці цього виду об'єднань підприємств, а також неналежним рівнем узагальнення та систематизації вже напрацьованого матеріалу. Вагомим тому підтвердженням є помітна суттєва контрастність у підходах різних груп економістів-науковців до розуміння економічної природи стратегічних альянсів, визначення їхньої економічної сутності й істотних ознак. Для того щоб дати онтологічну повну оцінку поняття явища, слід визначити причини виникнення цього економічного феномену, чітко окреслити його характерні сутнісні істотні ознаки, які, своєю чергою, зумовляють специфіку цілей застосування та сфери використання цієї форми об'єднання підприємств, а отже, відрізняють її від інших форм, а також визначити особливості мотивації участі певного типу підприємств у складі стратегічних альянсів.

Поява стратегічних альянсів пов'язана з утвердженням у господарській практиці на всіх рівнях економічної сфери буття такого феномена, як глобальні міжнародні підприємства, для яких власний характер діяльності виступає засадною конкурентною перевагою порівняно з будь-яким суб'єктом господарської діяльності. За таких обставин конкурувати з ними, навіть традиційним транснаціональним корпораціям, із використанням уже апробованих з арсеналу методів цінової та нецінової конкуренції, а також організаційних засобів ведення конкурентної боротьби, просто неможливо. Традиційні транснаціональні корпорації будь-якого масштабу господарської діяльності програють глобальним міжнародним підприємствам: у розмірах, а отже, й можливості мобілізації економічних і фінансових ресурсів для ведення господарської діяльності; в ефекті масштабу виробництва; у рівні трансакційних витрат; у науково-технічному потенці-

алі; у рівні та масштабах диверсифікації виробництва; у можливості поєднання в логістичному ланцюжку всіх видів логістики (закупівельної, виробничої та збутової); у можливості застосування більш ефективно стратегічних методів управління, у тому числі у питаннях інноваційного й організаційного розвитку, а також конкурентної політики.

Об'єднання підприємств як специфічна організаційна базисна інновація потенційно може бути використане лише традиційним транснаціональними корпораціями як дієвий засіб забезпечення можливості ведення успішної конкурентної боротьби з їх потужними опонентами, нейтралізуючи вищезазначені конкурентні переваги глобальних міжнародних підприємств. Водночас уже відомі форми об'єднання підприємств (картель, консорціум, кластер, перехресний холдинг, промислово-фінансова група) з урахуванням їхньої специфіки вирішити відповідні завдання нездатні. Проблема стосується не просто стратегічного управління, а стратегічного управління у довгостроковій та специфічній формі – стратегії економічного розвитку в глобальному просторовому аспекті всього середовища економічної сфери буття. Таким чином, постає організаційна проблема забезпечення координації не окремих видів або груп господарської діяльності підприємств, а всіх її видів, і не просто будь-яких підприємств, а підприємств, господарська діяльність яких здійснюється у масштабах світового економічного простору. Ще одна важлива особливість стратегічних альянсів полягає у тому, що економічний потенціал та масштаби господарської діяльності міжнародних підприємств не потребують участі держави ні на етапі створення, ні на етапах функціонування цієї форми об'єднання підприємств. Стратегічний альянс відіграє роль інституційного чинника забезпечення процесу економічного розвитку, але вже на рівні не національних, а світових економічних систем. Необхідність виникнення й існування зазначеного явища також була передбачена та теоретично обґрунтована у загальній економічній теорії Ф. Перру. Зокрема, явище подібне до стратегічного альянсу ідентифікується терміном «вісь розвитку» [8, с. 98]. Зазначені теоретичні положення були використані як вагомий підстави для формулювання в онтологічно іншій редакції як змісту, так і дефініції поняття «стратегічний альянс».

Вирішення теоретичного питання, щодо якого загального поняття абстрактного явища одиничне поняття «стратегічний альянс» знаходиться у відношенні підпорядкування, було здійснене на основі порівняння понять зазначених явищ у методологічному контексті їхнього змісту як «предмету», «процесу», «у відносинах із зовнішнім середовищем». Проведене дослідження дало підстави зробити висновок, що поняття «стратегічний альянс» належить до обсягу поняття «об'єднання підприємств». При цьому слід зазначити, що тлумачення автора цієї статті поняття «об'єднання підприємств» кардинально відрізняється від положень, які представлені у концепції «об'єднань підприємств», зокрема у визначенні: загальних та істотних ознак відповідного поняття; видової форми процесу розширеного відтворення суспільного виробництва, дія якого призводить до виникнення цього явища; типу господарського механізму, що забезпечує його функціонування; способу утворення; місця

у складі систем мікрорівня економічної сфери буття. У стислій формі зазначені відмінності можна проілюструвати через дефініцію поняття «об'єднання підприємств» і схему класифікації економічних систем мікрорівня, що представлено на рис. 1.

Сутність поняття «об'єднання підприємств» визначається як видова форма мікроекономічної системи сумативного типу з ознаками організаційної структури, що утворюється групою підприємств на основі відносин співробітництва з метою забезпечення певних умов здійснення окремо кожним із них підприєм-

ницької діяльності шляхом консолідації їхніх конкурентних переваг.

Порівняльний аналіз істотних ознак змісту поняття «об'єднання підприємств» і загальних ознак поняття «стратегічний альянс» у методологічному контексті оцінки їх як «предмету» дає підстави стверджувати, що вони тотожні. Зокрема, як об'єднання підприємств, так і стратегічний альянс утворюються підприємствами та належать до систем сумативного типу (особливість їх полягає у тому, що цілі функціонування системи підпорядковуються цілям її складових елементів, а не

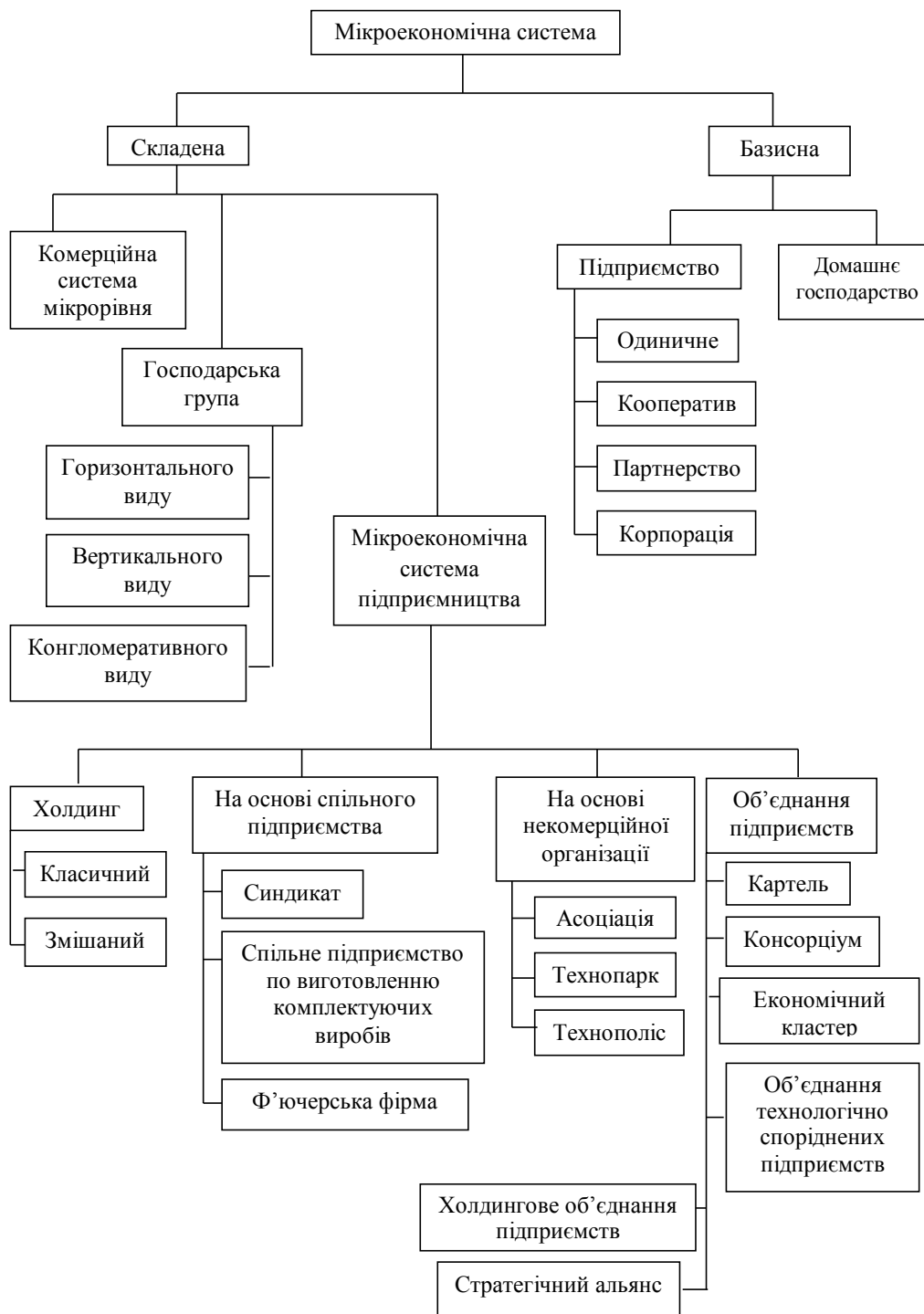

Рис. 1. Класифікація економічних систем мікрорівня

навіпаки як у систем цілісного типу, до яких належить у тому числі підприємство). Крім того, вони мають ознаки організаційної структури, тому що елементи системи пов'язує організаційний вид економічних відносин, який зумовлений необхідністю забезпечення координації певних видів їх діяльності. До того ж як об'єднання підприємств, так і стратегічний альянс мають спільні риси в таких ознаках, як: відсутність наявності певного місця у суспільному поділі праці; відсутність у суб'єкта економічних відносин власного інтересу та мотиву для здійснення господарської діяльності; підпорядкованість у своїй діяльності інтересам підприємств, що утворили відповідне об'єднання; договірний характер утворення; відсутність власного єдиного майна; відсутність наявності розрахункових рахунків у комерційних банках; відсутність можливості ведення самостійного балансу; відсутність правової обособленості; відсутність економічної свободи у здійсненні своєї діяльності; спільне прийняття учасниками об'єднання управлінських рішень на основі консенсусу; відсутність майнової відповідальності; тимчасовий характер функціонування.

Щодо істотних ознак поняття «стратегічний альянс», які до того ж для поняття конкретного явища відіграють ще й роль сутнісних, то вони були визначені на підставі:

а) мети створення: 1) особливості галузевої спеціалізації учасників об'єднання – мають одну галузеву спеціалізацію, якій притаманний мультигалузевий характер. Останнє зумовлене специфікою підприємств, що є членами стратегічного альянсу, – це транснаціональні корпорації (міжнародні підприємства). Підприємствам цього виду притаманний мультидивізійний тип організаційної структури, для якого характерне поєднання у складі їхньої виробничої структури корпусного, комбінатського, а також конгломеративного елементів; 2) особливості розміру підприємств-учасників – належать до підприємств великого розміру; 3) особливості місця та ролі, яку посідають та відіграють члени об'єднання на галузевому ринку, – належать до середньої групи підприємств галузі; 4) особливості просторових меж охоплення економічного середовища здійснення господарської діяльності учасниками об'єднання – світові; 5) особливості типу процесу суспільного відтворення учасників об'єднання – економічний розвиток;

б) мети функціонування: 1) особливості об'єкту координації – процес розширеного відтворення спільно створеного комплексу специфічних економічних ресурсів, що забезпечують необхідний рівень конкурентоспроможності кожного з учасників об'єднання; 2) особливості типу економічних інновацій – глобальні, базисні, піонерні.

Порівняльний аналіз змісту поняття «об'єднання підприємств» і поняття «стратегічний альянс» у методологічному контексті оцінки їх як «процесу» також дає підстави виокремити для них спільні засадні інститути. Зокрема, це стосується: 1) видової форми процесу розширеного відтворення суспільного виробництва, дія якого призводить до виникнення цих явищ – процес об'єднання; 2) способу їх утворення – консолідації; 3) типу господарського механізму, що забезпечує їх функціонування – координаційний механізм; 4) основних принципів створення та функціонування –

добровільності входження; балансу інтересів членів об'єднання; підпорядкованості діяльності об'єднання інтересам його членів; консенсусу у прийнятті управлінських рішень підприємствами, що входять до складу об'єднання; 5) основних функцій – визначення цілей функціонування об'єднання підприємств, прав та обов'язків його учасників, а також їх легітимізація в угоді (договорі), що укладається між підприємствами, які утворюють відповідну організаційну структуру; координація господарської діяльності або окремих її видів, підприємств, які увійшли до складу учасників об'єднання підприємств, щодо реалізації цілей, зафіксованих в угоді про створення зазначеної організаційної структури; захист у повному обсязі прав та інтересів кожного з підприємств, які увійшли до складу об'єднання підприємств, на основі контролю над виконанням членами зазначеної організаційної структури обов'язків щодо забезпечення її функціонування.

Особливість розкриття змісту поняття «стратегічний альянс» у такому методологічному аспекті, як «процес», полягає у наявності власної моделі технології функціонування координаційного механізму. Зокрема, для цієї видової форми об'єднання підприємств притаманна модель «використання спільно створеного учасниками об'єднання комплексу специфічних економічних ресурсів», яка дає можливість використати наявні у них конкурентні переваги та забезпечити реалізацію їхнього власного економічного інтересу кожному окремо. До характерних особливостей цієї моделі технології функціонування координаційного механізму доцільно віднести такі: 1) об'єкт координації діяльності учасників об'єднання – процес розширеного відтворення спільно створеного комплексу специфічних економічних ресурсів, що забезпечують необхідний рівень конкурентоспроможності кожного з учасників об'єднання; 2) просторові межі охоплення економічного середовища здійснення господарської діяльності учасників об'єднання – світові; 3) розмір підприємства учасників об'єднання – підприємства великого розміру; 4) галузева спеціалізація учасників об'єднання – мають однакову галузеву спеціалізацію; 5) місце та роль учасників об'єднання на галузевому ринку – належать до середньої групи підприємств галузі; 6) фаза життєвого циклу учасників об'єднання – оновлення; 7) тип процесу суспільного відтворення учасників об'єднання – економічний розвиток; 8) характер типу та складу видових форм економічних інновацій учасників об'єднання – мають подібні тип і склад видових форм економічних інновацій; 9) тип економічних інновацій учасників об'єднання – базисні, глобальні, піонерні; 10) склад видових форм економічних інновацій учасників об'єднання – товарні, технічні, технологічні, організаційні, управлінські, соціальні й екологічні; 11) суб'єкти ініціювання створення об'єднання – міжнародні підприємства.

Завершальним етапом розкриття змісту поняття «стратегічний альянс» було визначення характеру його відносин із зовнішнім середовищем. Схематично зв'язки відповідного явища з економічними явищами мікрорівня представлені на рис. 1. На підставі результатів проведеного категоріального аналізу були отримані такі висновки: 1) співвідносними щодо поняття явища «стратегічний альянс» є поняття таких явищ, як «мікроекономічна система», «мікроекономічна сис-

тема підприємництва» й «об'єднання підприємств»; 2) загальним щодо нього є поняття «об'єднання підприємств»; 3) поняття видових форм об'єднання підприємств щодо відповідного поняття знаходяться у відношенні як порівнювані несумісні співвідпорядковані; 4) поняття видових форм інших типів мікроекономічної системи підприємництва щодо відповідного поняття знаходяться у відношенні як безвідносні непорівнювані; 5) поняття явища «підприємство» щодо поняття «стратегічний альянс» є співвідносним, а також знаходяться щодо нього у відношенні як порівнюване несумісне співвідпорядковане.

Отримані умовисновки за результатами дослідження поняття явища «стратегічний альянс» у вище зазначених методологічних аспектах дали змогу сформулювати його дефініцію так: це окрема видова форма об'єднання підприємств, яка створена групою транснаціональних корпорацій для координації їхньої господарської діяльності щодо співробітництва у створенні глобальних базисних піонерних інновацій як засобу забезпечення процесу економічного розвитку кожного із цих міжнародних підприємств.

Висновки. На основі проведених досліджень зроблено такі висновки та визначено напрями подальших досліджень: 1) результати аналізу змісту дефініції поняття явища «стратегічний альянс» засвідчили, що серед науковців відсутня узгоджена позиція щодо

визначення його сутності як окремої видової форми мікроекономічної системи; 2) поняття явища «стратегічний альянс» перебуває у відношенні підпорядкування до поняття такого типу мікроекономічної системи, як «об'єднання підприємств»; 3) поняття «об'єднання підприємств» знаходиться у відношенні до поняття «мікроекономічна система» як особливе до родового; 4) об'єднання підприємств – це видова форма мікроекономічної системи сумативного типу з ознаками організаційної структури, що утворюється групою підприємств на основі відносин співробітництва для забезпечення певних умов здійснення окремо кожним із них підприємницької діяльності шляхом консолідації їхніх конкурентних переваг; 5) стратегічний альянс – це окрема видова форма об'єднання підприємств, яка створена групою транснаціональних корпорацій для координації їхньої господарської діяльності щодо співробітництва у створенні глобальних базисних піонерних інновацій як засобу забезпечення процесу економічного розвитку кожного із цих міжнародних підприємств; 6) подальші дослідження доцільно зосередити на методичних питаннях оцінки підвищення рівня конкурентоспроможності міжнародних підприємств у разі входження їх до складу стратегічного альянсу, а також нормативного визначення порядку утворення зазначеної форми об'єднання підприємств.

Список використаних джерел:

1. Уманців Ю. Корпоративні структури у системі економічних відносин. Вісник КНТЕУ. 2011. № 3. С. 13–25.
2. Шарко М.В., Адвокатова Н.А. Развитие интеграционных процессов и форм партнерства предприятий в Украине в современных рыночных условиях. Економічні інновації. 2013. № 53. С. 332–341.
3. Жданова Л.А. Организация и управление фирмой в развитых странах: учебник. М.: Экономика, 2008. 637 с.
4. Буряк П.Ю. Интегрированные предпринимательские структуры: формування, ефективність, потенціал: монографія. Л.: Логос, 2007. 468 с.
5. Горбатов В.М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса. Х.: ИНЖЕК, 2006. 592 с.
6. Теория организации: учебник / под ред. Б.З. Мильнера; 6-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 2008. 797 с.
7. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: навч. посіб. / О.О. Гиль, Л.О. Гришина, П.М. Карась. Львів: Новий світ-2000, 2009. 248 с.
8. История экономических учений (современный этап): учебник / под общ. ред. А.Г. Худокормова. М.: ИНФРА-М, 1999. 733 с.